

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

«Затверджую»

Проректор

з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

2014 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи демографії

Напрями підготовки 6.030102 «Психологія»
6.030103 «Практична психологія»

Інститут суспільства

2014-2015 навчальний рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Інститут суспільства

Кафедра філософії

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

**для студентів денної форми навчання
за напрямом професійної підготовки 0101 “Педагогічна освіта”**

для спеціальностей «Психологія», «Практична психологія»,
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)

за вимогами кредитно-модульної системи

Київ 2012
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Інститут суспільства

Кафедра філософії

«ПОГОДЖЕНО»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Проректор з навчально-методичної
роботи

Вченою радою Інституту суспільства

_____ О.Б. Жильцов

Протокол № ____ від _____ 20_ р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

для студентів денної форми навчання
за напрямом професійної підготовки 0101 “Педагогічна освіта”

для спеціальностей «Психологія», «Практична психологія»,
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)

за вимогами кредитно-модульної системи

«УХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри філософії

Протокол № ____ від _____ 2012 р.

Завідувач кафедри _____ О.С.Александрова

Київ 2012

**УДК 317(0758)
ББК 60.7я 73**

К 92

Основи демографії. Робоча навчальна програма. – К.: Видавництво «Університет» КУ імені Бориса Грінченка, 2012. – 45 с.

Укладач:

Купрій Тетяна Георгіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, Інститут суспільства КУ імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

Заваженко Тетяна Михайлівна, кандидат філософських наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПВНЗ «Економіко-технологічний університет».

Петренко-Лисак Алла Олександрівна, кандидат соціологічних наук, асистент кафедри галузевої соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**УДК 317(0758)
ББК 60.7я 73**

© Купрій Т.Г., 2012 р.

© КУ імені Бориса Грінченка, 2012 р.

ЗМІСТ

I. ВСТУП. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ОПИС ПЕРДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ	5
II. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ навчального курсу «Основи демографії»	7
III. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	8
IV. ПРОГРАМА	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Зміст, структура й методологія демографії як науки	9
<i>Тема 1.</i> Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти	
<i>Тема 2.</i> Джерела вивчення відтворення населення	
<i>Тема 3.</i> Статистичний аналіз чисельності та складу населення. Історичні типи відтворення населення	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Демографічні процеси в суспільстві	11
<i>Тема 4.</i> Народжуваність. Смертність і тривалість життя	
<i>Тема 5.</i> Шлюб і сім'я	
<i>Тема 6.</i> Демографічна політика	
<i>Тема 7.</i> Міграція і відтворення населення	
<i>Тема 8.</i> Демографічна ситуація в Україні та інших країнах	
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ Інноваційні методики активізації процесу навчання на семінарських і практичних заняттях студентів денної форми навчання	15
ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	17
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	19
V. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА дисципліни «Основи демографії»	22
КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	23
ТЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	24
VI. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА	32
ВИМОГИ І УМОВИ ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ. ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША ІНДЗ	32
ТЕМИ ІНДЗ	37
СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	40
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	41
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ДИСЦИПЛІНИ «Основи демографії»	41
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	42

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Основи демографії» (далі – Програма) є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою філософії Інституту суспільства на основі ОПП відповідно до затвердженого навчального плану.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.)

Програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання в КУ імені Бориса Грінченка відповідно до вимог ОКХ, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни.

Програма визначає перелік, обсяг, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів, необхідне навчально-методичне забезпечення.

Навчальна дисципліна «Основи демографії» є складовою частиною дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки нормативної частини блоку навчальної програми.

Актуальність Сучасний рівень розвитку науково-технічного прогресу зумовив вирішальну роль «людського фактора» в перспективах світової цивілізації, що призвело до «соціалізації» економіки, необхідності враховувати вплив людського фактора на всі сфери життя суспільства. У зв'язку з цим важливого значення набувають знання про населення. Актуальність таких знань посилюється необхідністю професійно аналізувати й оцінювати демографічну інформацію, яка нині широко публікується.

Об'єкт вивчення демографії - населення.

Предмет: процеси та фактори відтворення населення і народонаселення як одного з фундаментальних компонентів відтворення суспільства.

Мета навчального курсу при підготовці бакалаврів: є дослідження загальних і специфічних закономірностей відтворення населення у суспільно-історичній зумовленості цього процесу рушійні сили цього процесу, головні принципи формування різних типів відтворення населення, а також сформулювати знання про розвиток і динаміку народонаселення, навчити аналізувати сучасні демографічні процеси у світі та в Україні.

Завдання вивчення дисципліни:

- сформулювати знання про об'єкт, предмет, методи дослідження демографічної науки, її структуру та зв'язок з іншими науками, розкрити найважливіші поняття і категорії демографії, їх головні терміни та методи дослідження, вивчити методiku демографічного аналізу, картографування;
- узагальнити теоретичні знання про рух населення, проаналізувати причинно-наслідкові зв'язки між демографічними процесами у сучасному світі;

- навчити працювати студентів з науковою та науково-популярною літературою для аналізу демографічної і статистичної інформації;
- розробити і вдосконалити широкий набір методичних підходів і засобів, необхідних для впорядкування і узагальнення великої кількості демографічних подій в усій їх багатоманітності і складності;
- вивчити основних особливостей розвитку населення планети у цілому, та специфічних рис демографічного відтворення в окремих країнах і особливо в Україні;
- дослідити еволюцію закономірностей відтворення населення у кількісному та якісному відношенні в процесі зміни його історичних типів, надати студентам сучасне розуміння демографії як самостійної суспільної науки, яка через динаміку чисельності населення висвітлює в кількісній формі результат дії всіх економічних, соціальних і культурних факторів, що визначають розвиток України і людства в цілому;
- виявити головних тенденцій зміни відтворення населення у перспективі;
- надати студентам практичні вміння аналізувати процеси народжуваності, смертності, шлюбності і розлучуваності, міграції в Україні і світі в цілому;
- розвинути вміння висвітлювати актуальні проблеми сучасної демографічної ситуації і напрямки демографічної політики.

Навчальні результати / досягнення:

Після вивчення дисципліни студент повинен:

- **знати** основні категорії та поняття, пов'язані з різноманітними аспектами вивчення загальні питання теорії та історії демографії України; основні демографічні закони та закономірності; демографічні категорії; основні методи вивчення демографічних досліджень; концепцію відтворення населення.

Студент повинен:

- **вміти** вільно володіти категоріальним апаратом даної науки, визначити головні поняття й категорії демографії; характеризувати методологічні підходи і методи аналізу демографічних процесів і структур; давати характеристику основних демографічних процесів у світі; розраховувати демографічні коефіцієнти; робити кількісний аналіз і вимірювання демографічних процесів і структур; аналізувати демографічні процеси на різних територіях України; пояснювати причини та фактори демографічних змін на різних територіях світу.

Студент повинен мати навички з принципів застосування набутих теоретичних знань для використання їх в соціологічно-статистичних дослідженнях з демографічної проблематики.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 72 год., із них:

- лекції - 16 год.;
- семінарські заняття - 12 год.;
- індивідуальна робота - 4 год.;
- самостійна робота - 36 год.;
- консультації – 4 год.;

- МКР – 4 год.;
- підсумковий контроль (у формі заліку) - 2 год.

Методи навчання:

Матеріал курсу викладається студенту і опрацьовується ним у процесі проведення лекційних, семінарських, індивідуальних занять та самостійної роботи студента.

II. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Основи демографії.

Дисципліна	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідно до ECTS: 2 <i>кредити</i>	Шифр та назва напрямку: <i>0101 «Педагогічна освіта»</i>	Частина програми: <i>нормативна</i>
Кількість змістовних модулів: 2 <i>модулі</i> .	Шифр та назва спеціальності: <i>«Психологія», «Практична психологія»,</i>	Рік підготовки: 2. Семестр: 3/4
Загальний обсяг дисципліни: 72 <i>годин</i> .	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр».	Аудиторні заняття: 28 <i>год</i> . 3 <i>них</i> : Лекції: 16 <i>год</i> . Семінарські заняття: 12 <i>год</i> . Індивідуальна робота: 4 <i>год</i> . Самостійна робота: 36 <i>год</i> . Консультації: 4 <i>год</i> .
Кількість тижневих годин: 2 <i>години</i> .		Модульний контроль: 4 <i>год</i> . Вид контролю: <i>залік</i> .

III. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Використані скорочення:

- аудиторні години (А)
- лекції (Л);
- семінарські заняття (СЗ);
- індивідуальна робота (ІР);
- самостійна робота (СР);
- підсумковий контроль (ПК).

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Р	А	Л	СЗ	ІР	СР	ПК
Змістовий модуль І.								
Зміст, структура й методологія демографії як науки								
1.	Тема 1. Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти	10	4	2	2		4	
2.	Тема 2. Джерела вивчення відтворення населення	8	4	2	2	2	4	2
3.	Тема 3. Статистичний аналіз чисельності та складу населення. Історичні типи відтворення населення	12	2	2			8	
	Разом	30	10	6	4	2	16	2
Змістовий модуль ІІ.								
Демографічні процеси в суспільстві								
1.	Тема 4. Народжуваність. Смертність і тривалість життя	10	4	2	2		4	
2.	Тема 5. Шлюб і сім'я	8	4	2	2	2	4	2
3.	Тема 6. Демографічна політика	8	4	2			4	
4.	Тема 7. Міграція і відтворення населення	6	2	2	2		4	
5.	Тема 8. Демографічна ситуація в Україні та інших країнах	10	4	2	2		4	
	Разом	42	18	10	8	2	20	2
	Разом за навчальним планом	72	28	16	12	4	36	4

IV. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Зміст, структура й методологія демографії як науки

Лекція 1. Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти. (2 год.)

Система знань про народонаселення та її структура. Народонаселення - центральна категорія системи знань про народонаселення. Загальна теорія народонаселення, її головні функції та наукові проблеми. Предмет загальної теорії народонаселення. Народонаселення (населення) - центральна категорія й головний об'єкт дослідження демографії. Поняття відтворення населення як предмет демографії. Біологічна й соціальна сторони процесу відтворення населення. Значення і місце народонаселення в розвитку суспільства. Демографічні процеси. Загальнометодологічні науки в системі знань про народонаселення - філософія і політична економія. Окремі науки й наукові напрямки, які вивчають народонаселення, їх завдання.

Соціальна обумовленість демографічних станів і процесів. Основні і вихідні поняття демографії. Рівні демографічного дослідження як один з критеріїв виділення складових демографічної науки. Теоретична демографія. Описова демографія. Економічна демографія. Соціологічна демографія. Військова демографія. Етнічна демографія. Історична демографія. Регіональна демографія.

Методологія демографічних досліджень. Історія розвитку демографічної науки. Виникнення демографічної науки в XIX ст. Основні періоди історії західної демографічної науки. Демографія в колишньому СРСР. Сучасний стан демографічної науки. Роль і значення роботи Джона Граунта. Формування демографічної думки в Україні в XVIII ст. Генеральне описання Лівобережної України 1765-1769 рр. Формування демографічної думки в Україні в XIX - на поч. XX ст. Статистико-економічна та етнографічна анкета Ф.І. Туманського. Топографічне описання Харківського намісництва та історія встановлення його авторства. «Найновітніше оповідне земле описання» - одна з найзначніших вітчизняних пам'яток статистико-демографічної думки XVIII ст. «Доповідна про Малоросію, її мешканців та витвори» - одна з останніх пам'яток українського державознавства XVIII. Соціально-демографічні дослідження в Україні на початку XIX ст. Демографічні праці київської школи статистиків. Розвиток комплексного підходу до вивчення народонаселення у працях М.І.Зібера. Досягнення демографічної думки у 20-30-х рр. в Україні. Діяльність Інституту демографії АН УРСР у 1934-1937 рр. Головні напрямки розвитку демографічної думки в Україні у 1960-1990-х рр. Радянський період. Сучасний період.

Основні поняття теми:

теоретична демографія, аналітична демографія, описова демографія, економічна демографія, соціальна демографія, військова демографія, етнічна демографія, регіональна демографія, когорта, якість населення, відтворення населення, демографічна подія, демографічна поведінка.

Рекомендована література: [1-12; 1; 3; 5; 6; 7; 13; 17; 20; 23; 25; 27; 33; 34; 37; 38; 41]

Лекція 2. Джерела вивчення відтворення населення. (2 год.)

Джерела демографічної інформації. Критерії класифікації. Первинна і вторинна інформація про населення. Переписи населення, історія та сучасність. Обстеження населення та їх класифікація, амнестичне обстеження населення. Поточний облік демографічних подій. Поточний облік міграції населення. Реєстр населення. Методи демографічних досліджень. Статистичні, математичні і соціологічні методи вивчення процесів відтворення населення. Відтворення населення як масовий процес. Глобальні проблеми народонаселення. Структура та проблеми сучасного стану інституціональної системи статистичного обліку руху (природного та міграційного) населення України. Зв'язок показників загального приросту населення та динаміці населення.

Основні принципи проведення переписів населення. Організаційні питання проведення перепису, критичний момент, методи і програма перепису населення. Основні наукові принципи проведення переписів населення. Категорії населення, що враховуються під час проведення переписів. Підготовка, організація, основні документи, програма, техніка проведення перепису. Пробні переписи, мікропереписи або мікроцензи. Реєстрація актів громадського стану, спеціальні вибіркові обстеження, списки і реєстри населення.

Основні поняття теми:

демографічний процес, демографічна подія, демографічне явище, демографічний стан, демографічна ситуація, демографічний оптимум, демографічне старіння, перепис, поточний облік демографічних подій, демографічні дослідження.

Рекомендована література: [1-12; 4; 5; 6; 10; 11; 13; 14; 15; 26; 27; 29; 30; 33; 37; 38; 42; 44]

Лекція 3. Статистичний аналіз чисельності та складу населення. Історичні типи відтворення населення. (2 год.)

Цілі й завдання демографічного аналізу. Поперечний аналіз і поздовжній аналіз - традиційні методи вивчення демографічних процесів. Реальна та

гіпотетична генерація - головні поняття традиційного демографічного аналізу. Теорія стабільного населення. Стабільне населення - центральний елемент системи теоретичних знань про народонаселення. Стаціонарне населення. Істинний коефіцієнт природного приросту. Потенційна демографія - новий напрямок демографічного аналізу. Життєвий потенціал - центральне поняття й узагальнюючий показник потенційної демографії. Структура життєвого потенціалу. Соціологічні методи у демографії. Загальне поняття демографічних коефіцієнтів. Класифікація демографічних коефіцієнтів. Система абсолютних та відносних показників. Загальні коефіцієнти. Середнє населення. Часткові коефіцієнти. Спеціальні коефіцієнти. Брутто-коефіцієнт відтворення (жіночого) населення. Нетто-коефіцієнт (чистий коефіцієнт) відтворення населення.

Демографічна статистика. Демометрія. Демографічна сітка. Загальне поняття демографічних таблиць. Демографічні коефіцієнти. Демографічний прогноз. Відтворення населення: поняття, історичні типи, система показників відтворення населення. Режим відтворення населення та його показники. Факторний аналіз сумарних коефіцієнтів відтворення населення. Проблеми відтворення населення України. Місто України на демографічній мапі світу. Прогноз загальної численності населення України. Демографічна ситуація в Україні і депопуляція населення.

Основні поняття теми:

потенційна демографія, демографічна статистика, демометрія, демографічна сітка (сітка Лексиса), демографічні таблиці, демографічні коефіцієнти, структурні коефіцієнти, демографічний прогноз.

Рекомендована література: [1-12; 1-3; 6; 7; 9; 11; 13; 14; 15; 26; 28; 30; 31; 35; 36; 38; 39; 41; 42; 44; 45]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Демографічні процеси в суспільстві

Лекція 4. Народжуваність. Смертність і тривалість життя. (2 год.)

Методи аналізу народжуваності та смертності населення. Статеві - вікова структура населення. Народжуваність як соціально-біологічний процес. Плідність як біологічне підґрунтя народжуваності. Суспільні фактори народжуваності. Репродуктивна мотивація, репродуктивна поведінка, репродуктивна установка. Потреба в дітях як соціальна потреба особистості. Динаміка народжуваності в Україні. Планування сім'ї. Загальний коефіцієнт народжуваності. Спеціальний коефіцієнт народжуваності. Дітородний вік жінки. Безплідність. Внутрішньорозродинне планування народжуваності. Шлюбні та позашлюбні народження. Аборти. Рівень народжуваності в різних країнах. Статеві - вікова

структура населення. Типи вікових структур. Постаріння населення: причини і наслідки.

Екзогенні й ендогенні причини смертності. Перехід до сучасного типу смертності. Сучасна структура причин смертності. Тривалість життя. Фізіологічні природно-екологічні та суспільні фактори смертності. Війни та інші соціальні катаклізми, їхній вплив на відтворення населення. Динаміка смертності населення в Україні. Смертність. Залежність рівня смертності від вікової структури населення. Коефіцієнти смертності. Фактори смертності. Різниця в режимі смертності чоловіків і жінок. Причини дитячої смертності. Коефіцієнт дитячої смертності. Рівень дитячої смертності в різних країнах світу. Основні світові тенденції смертності. Статистика професійної смертності і самогубства.

Тривалість життя. Обчислення середньої тривалості життя на основі таблиць смертності. Довгожителі.

Основні поняття теми:

відтворення населення, демографічний вибух, демографічна революція, демографічне старіння населення, народжуваність, смертність, природний приріст населення, регресуюче населення, густота населення.

Рекомендована література: [1-12; 2; 3; 5. 9; 10; 11; 13; 14; 15; 18; 19; 23; 25; 26; 29; 30; 33; 34]

Лекція 5. Шлюб і сім'я. (2 год.)

Категорії шлюбу, шлюбності та розлучуваності. Шлюб як соціальний інститут. Шлюбний склад населення. Групи населення за шлюбним станом. Історична еволюція шлюбності. Стійкість шлюбу. Показники шлюбності. Динаміка шлюбності в Україні. Показники інтенсивності шлюбності Шлюбна поведінка. Зміни в шлюбній поведінці. Фактори шлюбності. Сім'я. Типи сімейних організацій та сімей. Головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї. Припинення шлюбу. Розлучуваність. Причини розлучень. Загальний коефіцієнт розлученості. Спеціальний коефіцієнт розлученості. Мотиви розлучень. Тенденції в розлученості. Законодавче регулювання шлюбності та розлученості.

Сімейна структура населення. Типи сімей. Тенденція до нуклеарізації сімей. Проблеми молодих сімей. Прогнози щодо сім'ї майбутнього. Нуклеарна сім'я. Поширена сім'я. Неповна сім'я. Нестандартні сім'ї.

Основні поняття теми:

шлюб, шлюбність, шлюбний стан, шлюбна поведінка, статева поведінка, овдовіння, розлучуваність, моногамія, полігамія, повна сім'я, неповна сім'я, проста (нуклеарна) сім'я, складна сім'я, сімейний склад населення, сімейна структура населення, спеціальний коефіцієнт припинення шлюбу.

Рекомендована література: [1-12; 8; 9; 10; 11; 14; 15; 18; 19; 25; 26; 29; 30; 33; 34; 39; 40; 44; 45]

Лекція 6. Демографічна політика. (2 год.)

Визначення поняття і сутності демографічної ситуації, демографічна політика. Демографічна політика, її сенс і основні заходи. Завдання в галузі демографічної політики. Методи демографічної політики: економічні, адміністративно-юридичні, соціально-психологічні (виховні). Особливості політики народонаселення у світі та в окремих типах країн. Напрями демографічної політики: політика в галузі народжуваності, в галузі сім'ї, політика в галузі тривалості життя населення. Міграційна політика. Концепція демографічного розвитку в Україні

Демографічні прогнози: поняття і види. Методи демографічного прогнозування. Прогнози чисельності населення світу й України.

Основні поняття теми:

демографічна політика, демографічний вибух, демографічна революція, демографічне старіння населення, демографічний перехід, демографічна криза (депопуляція), сімейна політика.

Рекомендована література: [1-12; 2, 3, 6, 9; 11; 13; 14; 15; 22; 23; 27; 28; 29; 30; 33; 34; 44; 45]

Лекція 7. Міграція і відтворення населення. (2 год.)

Визначення поняття міграція населення. Види міграції, фактори, що впливають на механічний рух населення. Класифікація міграції: зовнішня і внутрішня, сезонна і циклічна; добровільна і примусова та ін. Еміграція та міграція. Міграційні потоки та міграційні когорти. Міграційна поведінка, міграційна установка, міграційна мотивація. Міграції як просторова самоорганізація населення. Диференційна міграція. Кількісне вимірювання міграції (коефіцієнт прибуття, коефіцієнт вибуття). Валова міграція (брутто-міграція), чиста міграція (сальдо-міграції), коефіцієнт сальдо міграції (коефіцієнт чистої міграції), Ефективність міграції, коефіцієнт ефективності міграції. Функції міграції: загальні (прискорювальна, селективна, перерозподільча) та специфічні (економічна, соціальна). Міграція й відтворення населення. Вплив міграційного руху населення на демографічний розвиток України. Сучасні міграційні процеси в Україні. Міграційна політика України.

Суть процесу відтворення населення. Природний приріст і відтворення населення. Основні типи відтворення населення. Загальна чисельність населення:

методи оцінки чисельності населення у тимчасовому і регіональному розрізі; категорії чисельності населення. Соціальна структура населення. Основні показники народжуваності, смертності і відтворення населення. Демографічний перехід. Концепція демографічного переходу. Демографічний перехід, характеристика фаз демографічного переходу. Демографічний вибух. Демографічне старіння. Співвідношення міського та сільського населення. Особливості розвитку процесу урбанізації. Соціально-економічний склад населення.

Основні поняття теми:

відтворення населення, демографічний перехід, чистий коефіцієнт відтворення населення, міграція населення, міжнародна міграція робочої сили, внутрішні міграції, зовнішні міграції, імміграція, еміграція, сезонні міграції, епізодичні міграції, маятникові міграції, туристичні (рекреаційні) міграції розселення населення, біженці, міське розселення, розміщення населення, сільське розселення, агломерація, джентрифікація, контрурбанізація, конурбація, мегалополіс, місто, рурбанізація, світові міста, субурбанізація, урбанізація, безробіття, зайнятість, економічно активне населення, ринок праці, трудові ресурси, соціальна інфраструктура, рівень життя

Рекомендована література: [1-12; 1, 3, 6, 9; 12; 13; 14; 15; 22; 23; 25; 27; 28; 29; 30; 33; 34; 36; 38; 44; 45]

Лекція 8. Демографічна ситуація в Україні та інших країнах. (2 год.)

Демографічна криза 90-х р. ХХ ст., її причини й наслідки. Україна серед країн СНД. Демографічний прогноз. Взаємозв'язок демографічних і соціально-економічних процесів. Концепція демографічного розвитку в Україні: мета, основні положення, шляхи подолання негативних тенденцій демографічного розвитку.

Основні поняття теми:

рівень життя населення, демографічна політика, демографічна криза (депопуляція), демографічний приріст

Рекомендована література: [1-12; 2, 3, 6, 9; 11; 13; 14; 15; 22; 23; 27; 28; 29; 30; 33; 34; 35; 40; 41; 44; 45]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Методичні вказівки до підготовки семінарських занять

У процесі реалізації навчального плану і формування фахівця особливе значення має підготовка і проведення семінарських, практичних занять. Сьогодні семінар є одним із головних видів практичних занять і ефективним засобом розвитку в студентів культури наукового мислення.

У ході семінарського (практичного) заняття вирішуються такі завдання:

- повторення і закріплення знань;
- контроль знань;
- педагогічне спілкування, безпосередній контакт зі студентами, взаєморозуміння та творча співпраця «викладач-студент».

У період підготовки до семінарського практичного заняття викладач розробляє методичні рекомендації:

- запропонований перелік доповідей та виступів;
- пропозиції щодо організації дискусії «круглого столу», сценарії конференцій, ділової гри.

Методичні рекомендації проведення семінарських занять розробляються на кафедрі на підставі робочої програми, з врахуванням мети, цілей та завдань вивчення дисципліни при підготовці фахівців конкретної спеціальності. У них визначаються:

- цілі та завдання семінару;
- розгорнутий план його проведення;
- перелік питань для обговорення і дискусії;
- перелік літератури для використання під час підготовки та проведення семінару;
 - перелік роздаткового матеріалу для семінару (таблиці, схеми, картки, слайди та інше).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Зміст, структура й методологія демографії як науки

Семінарське заняття 1. Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти. (2 год.)

1. Демографія як наука. Система знань про народонаселення.
2. Об'єкт, предмет і завдання демографії. Методи дослідження.

3. Взаємозв'язок демографії з іншими науками. Система демографічних наук.
4. Структура системи знань про народонаселення. Головні поняття і категорії демографії.

Рекомендована література: [1-12; 1; 3; 5; 6; 7; 13; 17; 20; 23; 25; 27; 33; 34; 37; 38; 41]

Семінарське заняття 2. Історичні джерела вивчення відтворення населення. Демографічний прогноз. (2 год.)

1. Джерела демографічної інформації.
2. Переписи населення. Обстеження населення та їх класифікація.
3. Поточний облік природного і механічного руху населення.
4. Соціологічні методи в демографії.
5. Демографічний прогноз.

Рекомендована література: [1-12; 4; 5; 6; 10; 11; 13; 14; 15; 26; 27; 29; 30; 33; 37; 38; 42; 44]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Демографічні процеси в суспільстві

Семінарське заняття 3. Народжуваність. Смертність і тривалість життя. (2 год.)

1. Поняття про народжуваність, смертність і природний приріст.
2. Методи вимірювання народжуваності і смертності населення
3. Динаміка народжуваності і смертності в Україні.
4. Потреба в дітях. Планування сім'ї.

Рекомендована література: [1-12; 2; 3; 5; 9; 10; 11; 13; 14; 15; 18; 19; 23; 25; 26; 29; 30; 33; 34]

Семінарське заняття 4. Шлюб і сім'я. (2 год.)

1. Поняття про шлюб, шлюбність і шлюбний стан.
2. Студентська сім'я: причини, проблеми створення.
3. Поняття про шлюбну і статеву поведінку.
4. Групування сімей за родинними ознаками.

Рекомендована література: [1-12; 8; 9; 10; 11; 14; 15; 18; 19; 25; 26; 29; 30; 33; 34; 39; 40; 44; 45]

Семінарське заняття 5. Міграція і демографічна політика. (2 год.)

1. Класифікація міграцій. Причини міграцій населення.
2. Історія формування Східної та Західної української діаспори.
3. Основні міграційні потоки у світі і в Україні.
4. Поняття про демографічну політику.
5. Мета і засоби здійснення демографічної політики.

Рекомендована література: [1-12; 2, 3, 6, 9; 11; 13; 14; 15; 22; 23; 27; 28; 29; 30; 33; 34; 44; 45]

Семінарське заняття 6. Демографічна ситуація в Україні і в світі. (2 год.)

1. Динаміка чисельності населення світу.
2. Концепція демографічного переходу. Демографічний перехід в Україні.
3. Демографічна політика України: стан, перспективи, наслідки

Рекомендована література: [1-12; 2, 3, 6, 9; 11; 13; 14; 15; 22; 23; 27; 28; 29; 30; 33; 34; 35; 40; 41; 44; 45]

Інноваційні методики активізації процесу навчання на семінарських і практичних заняттях студентів денної форми навчання

Для навчання важливі всі види методик і всі рівні пізнання. Студенти повинні думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї і концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її, і застосовувати її в конкретних умовах. Цьому саме і сприяють інноваційні методи. Колективне, кооперативне навчання у співпраці викладача та студентів сприяють формування у останніх умінь і навичок, вироблення їх власних цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні. При застосуванні інноваційних методів, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри.

На практичних заняттях з дисципліни «Основи демографії» ефективно використовувати такі методи як:

Метод «мозкового штурму» стимулює творчість студентів, пошук шляхів вирішення поставленої соціально-політичної проблеми;

Обговорення питань в великій групі, міні-групі, у парах у вигляді бесід, дискусій, колоквиумів, брифінгів, що формує у студентів навички спілкування на соціально-політичні теми, демократичної комунікації, прийняття рішень, уміння працювати в команді.

Тренінг, як форма групової роботи забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з викладачем.

Інтерактивні презентації зарекомендували себе як альтернатива лекціям. Використання інтерактивних презентацій потребує додаткових наочних засобів

(комп'ютера, проектора, відеофільми, слайди). Вони містять в собі відповіді на запитання й обговорення думок.

Метод створення проекту допомагає сформувати у студентів план проектно-дослідницьких робіт, аналіз умов для втілення першопочаткового задуму, розробки концепції проекту.

Метод рольової гри з призначенням ролей учасникам і надання їм можливості діяти сприяє формуванню у студентів образу громадських лідерів, діячів культури і мистецтва і їх участі у створенні системи соціально-освітніх відносин. Студенти реагують на проблему в рамках заданої програми, наприклад збільшення соціальних виплат при народженні в Україні як фактор демографічного приросту населення. При цьому викладач має за собою залишити право коментувати ситуацію, призупиняючи учасників у ході гри.

Метод «доведи свою позицію» має на меті розвинути критичне мислення, можливість визначити свою позицію щодо спірних проблем і дізнатися про аргументи тих, хто посідає відмінну позицію.

Метод «незакінченого речення» дозволяє стимулювати висловлювання студентів з певної проблеми, дає можливість викласти свою позицію стисло і в структурованій формі. Студенти працюють з відкритими реченнями, наприклад: «Однією з найголовніших функцій демографії є...» або «Мета міграції – пошук нових робочих місць та...».

Метод «керованих фантазій» допомагає розвивати уяву, думки, почуття студентів і мотивацію навчання. Метод полягає в тому, що викладач повідомляє заздалегідь підготовлену фантазію, або її розвиває група. Прикладами керованої фантазії можуть бути теми: «Демографічний вибух в Україні на початку 21 ст.», «Створення материнського капіталу у розмірі 100 тис. грн. в Україні».

Метод «нескінченого ланцюжка» допомагає студентам розвивати навички прийняття особистого рішення. Один за одним студенти відповідають на питання, аргументуючи їх. Викладач може запропонувати учасникам скласти список всіх типів чинників, які впливають на смертність в Україні. Чи перспективність розвитку демографічної політики.

Метод «Прес» надає студентам можливість під час занять виробити аргументи або висловити свою думку у чіткій і стислій формі з дискусійного питання. Аргументація того чи іншого факту проходить у 4 етапи (можна надавати кілька варіантів відповідей), які супроводжуються висловами: «Я вважаю...», «...тому що...», «...наприклад...», «Отже..., Таким чином...». Алгоритм може бути таким:

Я вважаю, що введення додаткової соціальної допомоги і збільшення декретної відпустки при народженні другої і наступних дітей буде стимулом для підвищення народжуваності в Україні.

Тому що дозволяє батькам виховати на належному рівні своїх дітей.

Наприклад, мати дитини не вийде на роботу до закінчення декретної відпустки і скерує всю увагу на навчанні і вихованні своєї дитини.

Отже, призначення додаткової соціальної допомоги і збільшення декретної відпустки при народженні другої і наступних дітей стане ефективним політичним рішенням української влади.

Використання інформаційних методів навчання є невід'ємним у сучасній вищій школі.

Загальні вимоги до написання контрольної роботи

Контрольна модульна робота як важлива форма навчального процесу має навчити студентів самостійно узагальнювати і викладати здобуті знання з дисципліни, відображаючи окремі теоретично-практичні проблеми, і застосовуючи навички з курсу у різних напрямках професійної діяльності.

Умовою допуску до виконання модульної аудиторної письмової контрольної роботи є своєчасне систематичне постійне відвідування лекційних занять і активність під час семінарських, практичних занять.

Контрольна робота визначає, наскільки глибоко студент засвоїв лекційний і практичний матеріал і вміє самостійно викладати окремі питання в рамках визначених тем (змістовних модулів).

У контрольній роботі студент повинен показати:

1. Знання, які отримав під час лекцій аналітичного, розгляду тематики семінарських і практичних занять.
2. Виявити діловий підхід і практицизм пропозицій по вирішенням поставлених питань.
3. Аналіз рекомендованої додаткової літератури і джерел, самостійне опрацювання тем, розділів.
4. Реалізувати творчий та індивідуальний потенціал.

У процесі написання модульної контрольної роботи слід дотримуватись таких вимог:

- змістовність і конкретність викладення відповідей на питання;
- достатня повнота викладення питання, тобто слід повністю розкрити явище або елементи досліджуваного процесу, розглянути всі сторони проблеми;
- завершеність викладення кожної думки;
- виключення повторів;
- акуратне оформлення контрольної роботи.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Що слід розуміти під загальною теорією народонаселення? Значення цієї теорії для розвитку демографії.
2. Демографія як наука і навчальна дисципліна. Предмет демографії.
3. У чому полягають інтеграція та спеціалізація наукових знань про населення?
4. Які основні концептуальні положення системи демографічних наук про життєдіяльність населення?
5. Назвати складові системи демографічних наук. Як визначити предмет та завдання кожної з них?

6. Як можна охарактеризувати зміст «демографічний аналіз» та його основні принципи?
7. Які методи використовуються в демографічному аналізі?
8. З яких джерел формується система даних про населення? Які вимоги повинна задовольнити демографічна інформація?
9. Розкрити зміст поняття «демографічний прогноз» на сучасному етапі. Чим пояснюються актуальність та практичне значення демографічних наук?
10. Навести конкретний приклад та розкрити механізм взаємодії окремих складових систем демографічних наук.
11. У чому полягають основні точки зору на відтворення населення? Яке значення вони мають для розвитку демографії?
12. Які зміни в демографічних процесах можуть обумовлюватись економічними чинниками?
13. Як слід розуміти демографічні аспекти капіталовкладень, зайнятості, продуктивності?
14. Як пояснити взаємозв'язок економічного розвитку та відтворення населення, характер демографічних процесів та пропорцій демографічного зростання?
15. Як розуміти поняття «демографічна ситуація»? Які характерні риси сучасної демографічної ситуації в Україні?
16. Чому в ринковій економіці існує стійкий попит на демографічну інформацію?
17. Як можна оцінити перспективи використання демографічних даних та методів підприємцями в Україні.
18. Які найважливіші для бізнесу питання необхідно з'ясувати під час перепису населення?
19. Як співвідносяться поняття «соціальна політика» та «демографічна політика»?
20. Якими методами можна впливати на демографічні процеси? Їх зміст та механізм дії.
21. З якою метою ООН проводить регулярні опитування урядів різних країн з питань політики народонаселення?
22. Сутність та зміст загальної теорії народонаселення.
23. Передумови формування системи знань про народонаселення.
24. Структура знань про народонаселення.
25. Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.
26. Місце демографії в системі знань про народонаселення.
27. Предмет демографії. Точки зору на предмет демографії.
28. Передумови перетворення демографії на систему демографічних наук.
29. Чим обумовлюється необхідність регулювання демографічних процесів?
30. Демографічне старіння — об'єктивний, історично зумовлений процес.
31. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
32. Поняття «демографічна ситуація». Основні показники, що характеризують демографічну ситуацію.
33. Сутність міграційного руху населення, показники, що його характеризують.
34. Класифікації міграцій.
35. Вплив міграцій на демографічну ситуацію.
36. Вплив міграцій на ринок праці.

37. Міграції в Україні.
38. Поняття «якість» та «розвиток населення».
39. Поняття «демографічна подія», «демографічний процес», «демографічне явище».
40. Сутність видів руху населення.
41. Показники, що характеризують природний рух населення.
42. Зміст поняття «демографічна ситуація». Характерні ознаки сучасної демографічної ситуації в Україні.
43. Для яких видів підприємницької діяльності важливими є демографічні дані?
44. Як співвідносяться поняття «соціальна політика», «політика населення», «демографічна політика»?
45. Основні напрями практичного використання демографічної інформації.
46. Основні методичні підходи до демографічного аналізу.
47. Поперечний і поздовжній аналізи.
48. Методи, що застосовуються при демографічному аналізі.
49. Віково-статева піраміда населення як засіб вивчення його складу.
50. Абсолютні та відносні показники чисельності населення.
51. Поняття демографічних структур населення. Навести приклади.
52. Сутність сім'ї як об'єкта демографії.
53. Сім'я та її життєвий цикл.
54. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.
55. Які основні сучасні тенденції зміни чисельності та складу сімей?
56. Поняття «сім'я» і «домашнє господарство».
57. Концепція демографічного переходу.
58. Демографічні революції, їх зміст.
59. Навести основні класифікації демографічних прогнозів.
60. Перші прогнозні розрахунки населення України.
61. Які методи застосовуються в демографічному прогнозуванні?
62. Що таке прогнозний сценарій? Його призначення.
63. Практичне значення демографічних прогнозів.
64. Джерела інформації про населення. Класифікації демографічної інформації.
65. Прогнози стосовно населення світу та окремих країн, що розробляються ООН.
66. Які вимоги до демографічної інформації?
67. Сутність категорій постійного та наявного населення, їх визначення.
68. Основні етапи становлення та розвитку переписів населення.
69. Всеукраїнський перепис населення 2001 р.
70. Сутність, мета та значення демографічного аналізу.
71. Чи існує зв'язок між якістю населення, якістю життя та рівнем розвитку економіки?
72. В чому полягає відмінність між демографією та наукою про населення?
73. Відносні показники динаміки чисельності населення — види, визначення, методи розрахунку.
74. Сутність понять «гіпотетична когорта» та «реальна когорта».
75. Які процеси серед населення вивчаються на мікро- та макрорівнях?
76. Назвіть відомих вітчизняних та зарубіжних демографів.

77. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
78. В чому полягають особливості демографічної політики в різних країнах?
79. Перепис населення, його основні принципи.
80. Чим обумовлена необхідність врахування демографічних факторів на сучасному етапі?
81. Основні методологічні положення вивчення взаємозв'язків демографічних і соціально-економічних процесів.
82. Реєстр населення.
83. Потенційна демографія — напрямок демографічного аналізу.
84. Динаміка народжуваності в Україні.
85. Динаміка смертності в Україні.
86. Динаміка шлюбності в Україні.
87. Міграційні потоки та міграційні когорти.
88. Зміст основних етапів демографічного аналізу.
89. Використання демографічних знань у маркетингу.
90. Демографічні аспекти сегментації ринку.

Тематика рефератів для студентів заочної форми навчання.

Для написання контрольної роботи виберіть один із варіантів.

1. Виберіть дві демографічні концепції, протилежні за оцінкою, пояснення або запропонованого вирішення проблеми конкретної області демографічного знання, порівняйте їх, поясніть яку точку зору поділяєте Ви, чому; (*при написанні даного варіанту контрольної роботи не потрібно детально і повністю розкривати вибрані демографічні концепції*).

2. Складіть план проведення демографічного дослідження Вашого муніципального округу (району) з визначеної проблеми: народжуваність, смертність, міграції, процеси шлюбності і т.д., використовуючи знання про основні рівні демографії (сформулюйте цілі і завдання дослідження, намітьте основні етапи дослідження, подумайте, до яких висновків Ви могли б прийти).

3. Проаналізуйте будь-які демографічні дані (на якійсь конкретній території за конкретний період часу), дайте оцінку виявлених Вами явищ, запропонуйте свій варіант проведення демографічної політики.

4. Порівняйте різні трактування теорії демографічного переходу, поясніть, яка з них здається Вам вірною, чому?

5. Проаналізуйте ефективність якої-небудь демографічної політики (наприклад, дайте оцінку демографічної політики, що проводиться в сучасній Росії, Китаї і т.д.). Чи достатньо для досягнення поставлених цілей заходів економічного характеру?

V. Навчально-методична карта дисципліни «ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ»

Разом: 72 год. З них: лекції (16 год.), семінарські заняття (12 год.), індивідуальна робота (4 год.), самостійна робота (36 год.), підсумковий контроль (2 год.)

Модулі (назви, бали)	Лекції (теми, бали)	Семінарські заняття (теми)	СЗ (бали)	СР (бали)	ІНДЗ (бали)	Поточний контроль (вид, бали)	Підсумковий контроль (вид, бали)
Модуль I 0-60	Тема 1. Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти			0-5			
		Семінарське заняття 1. Методологічні засади демографії. Історія розвитку демографії. Демографічні коефіцієнти	0-10				
	Тема 2. Джерела вивчення відтворення населення			0-5			
		Семінарське заняття 2. Історичні джерела вивчення відтворення населення. Демографічний прогноз.	0-10				
	Тема 3. Статистичний аналіз чисельності та складу населення. Історичні типи відтворення населення				0-5		МКР 0-25
Модуль II 0-120	Тема 4. Народжуваність. Смертність і тривалість життя			0-5			ЗАЛК 0-40
		Семінарське заняття 3. Народжуваність. Смертність і тривалість життя	0-10				
	Тема 5. Шлюб і сім'я			0-5			
		Семінарське заняття 4. Шлюб і сім'я	0-10				
	Тема 6. Демографічна політика			0-5			
	Тема 7. Міграція і відтворення населення			0-5			
		Семінарське заняття 5. Міграція і демографічна політика.	0-10				
	Тема 8. Демографічна ситуація в Україні та інших країнах			0-5			
	Семінарське заняття 6. Демографічна ситуація в Україні і в світі.	0-10				МКР 0-25	

Самостійна робота студентів включає час, використаний на вивчення конспектів лекцій, підручників, науково-популярної фахової літератури, написання доповідей, рефератів та коротких відповідей на питання, винесені на самостійне вивчення.

Рекомендації до самостійної роботи студентів:

- при вивченні матеріалу за конспектами лекцій, підручниками, науково-методичною літературою особливу увагу слід приділяти основним термінам та поняттям.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Ба- ли	Термін Викона- ння (тижні)
Змістовий модуль I.			
Територіальне соціально-демографічне обстеження			
<p>Підготувати цікаві відомості з газет та журналів про смертність і тривалість життя населення України та інших країн.</p> <p>Підготувати цікаві відомості з газет та журналів про народжуваність і репродуктивну поведінку населення України та інших країн.</p> <p>Підготувати цікаві відомості з газет та журналів про шлюбність і розлучуваність населення України та інших країн.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вхідні тести, ➤ політичний практикум, ➤ робота в малих групах, ➤ реферати, повідомлення, ➤ інтерактивні презентації. 	0-10	2 тижні
<p>Статистичні данні народжуваності у різних областях України та м. Київ за останні 2 роки.</p> <p>Підготувати статистичні данні шлюбів і розлучень різних областях України та м. Києва за останні 2 роки.</p> <p>Підготувати відомості про особливості смертності з причин на Київщині та м. Київ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ індивідуальний контроль, ➤ розробка графіків, таблиць, схем, діаграм, ➤ складання тез. 	0-10	2 тижні
Змістовий модуль II.			
Сучасне і майбутнє в освіті постіндустріального суспільства			
<p>Охарактеризувати динаміку чисельності та складу населення країн Західної Європи.</p> <p>Визначити особливості структури смертності з причин у країнах Західної</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ брифінг, ➤ дискусія, ➤ розгляд проблемних питань, ➤ фронтальне 	0-5	2 тижні

Європи та Сходу в порівнянні з Україною.	(комбіноване) усне опитування.		
Підготувати цікаві відомості з газет та журналів про міграції населення інших країн. Проаналізувати показники міграції країн Європи та Сходу.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ презентація соціологічного проекту, ➤ колоквиум, ➤ ігрові ситуації, ➤ контрольна співбесіда з проблеми модуля. 	0-10	2 тижні
Зробити порівняльну характеристику демографічної політики розвинутих країн з країнами, що розвиваються. Підготувати повідомлення з тем «Діяльність ООН в області прогнозування світового населення»	<ul style="list-style-type: none"> ➤ міні-диктант з визначення термінів, ➤ творчі (дослідницькі) завдання, ➤ тренінг. 	0-5	1 тиждень
<i>Разом: 36 год.</i>	<i>Разом: 40 балів.</i>		

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I. (16 год.)

1. Генезис категорії «населення».
2. Науковий дискурс щодо предмету демографічного знання. Предмет демографії.
3. Базові категорії демографії.
4. Структура демографічного знання.
5. Демографічна статистика руху та складу населення.
6. Окремі науки й наукові напрямки, які вивчають народонаселення, їх завдання й предметні царини. Місце демографії в структурі наук про населення.
7. Методи та мова демографії.
8. Соціологія та демографія.
9. Прикладні демографічні дослідження.
10. Структура та проблеми сучасного стану інституціональної системи статистичного обліку руху (природного та міграційного) населення України.

Змістовий модуль II. (30 год.)

1. Стандартизовані коефіцієнти та індекси народжуваності.
2. Політика держави в сфері відтворення населення.
3. Сумарний коефіцієнт народжуваності.
4. Часткові коефіцієнти смертності, показник смертності серед немовлят.
5. Особливості міграційної політики на Київщині та м. Київ.

6. Демографічний прогноз для України.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Демографія - це наука про:

- A. Кількісних характеристиках населення.
- B. Соціально-економічних умовах життя населення.
- C. Соціально-історичної обумовленості і закономірності відтворення населення.

2. Відтворення населення - це:

- A. Постійне відновлення поколінь людей.
- B. Оновлення та розвиток виробничої діяльності людей.
- C. Зростання чисельності населення.

3. Природний рух населення включає такі процеси:

- A. Народжуваність, смертність
- B. Територіальне, просторове переміщення людей.
- C. Перехід з однієї вікової групи в іншу.

4. Якість населення визначається:

- A. Зміною чисельності населення.
- B. Зміною соціально-економічних умов життя населення.
- C. Зміною природно-кліматичних умов життя населення.

5. Показником демографічного навантаження на населення є:

- A. Співвідношення між працездатної частиною населення і непрацездатною (утриманцями).
- B. Кількість вмираючих в працездатному віці.
- C. Співвідношення між чоловічим і жіночим населенням.

6. Які з зазначених наук мають найбільше відношення до демографії?

- A. Соціологія.
- B. Статистика.
- C. Економіка.

7. Хто із зазначених вчених відноситься до напрямку демографічного детермінізму?

- A. А. Сміт.
- B. Т. Мальтус.
- C. У. Петті.

8. Які з зазначених факторів не впливають на співвідношення статей у складі населення?

- A. Війни.
- B. Міграції.

С. Освіта.

9. Джерелами даних про народонаселення є:

- А. Соціологічні опитування.
- В. Перепису населення.
- С. Списки виборців.

10. Хто із зазначених вчених вважається «батьком-засновником» демографії?

- А. Т. Мальтус.
- В. А. Гійяр.
- С. Платон.

11. Що таке критичний момент перепису населення?

- А. Тривалість проведення перепису населення.
- В. Дата і час, до яких приурочується отримання даних перепису.
- С. День, в який налічується найбільша кількість опитаних.

12. До демографічних факторів зайнятості населення відносяться:

- А. Розміщення продуктивних сил.
- В. Галузева структура економіки.
- С. Статево-статєва структура населення.

13. Статєво-статєва піраміда населення - це:

- А. Графічне зображення динаміки чисельності населення.
- В. Графічне зображення розподілу населення за статтю та віком.
- С. Графічне зображення розподілу зайнятого населення за статтю та віком.

14. Який тип вікової структури склався сучасної Росії?

- А. Прогресивний.
- В. Регресивний.
- С. Стаціонарний.

15. Покоління - це:

- А. Сукупність людей, що народилися в певний період.
- В. Сукупність людей, що живуть в країні в даний момент часу.
- С. Сукупність людей, що мають спільні соціальні умови життя.

16. Проміле - це:

- А. Сотієвих частину числа.
- В. Демографічний показник, виражений у відсотках.
- С. Ставлення тих чи інших величин до тисячної частини населення.

17. Інша назва показника кількості дівчаток, народжених однією жінкою за її життя:

- А. Нетто-коефіцієнт відтворення.

- В. Брутто-коефіцієнт відтворення.
- С. Сумарний коефіцієнт народжуваності.

18. Загальний коефіцієнт народжуваності розраховується, як:

- А. Відношення кількості народжень до кількості смертей за один рік.
- В. Відношення кількості народжень до однієї тисячі жителів за один рік.
- С. Різниця між кількістю народжень і кількістю смертей за один рік.

19. Щільність населення визначається:

- А. Співвідношенням молодих і літніх людей у його складі.
- В. Співвідношенням його чисельності і розмірів території.
- С. Співвідношенням чоловіків і жінок у його складі.

20. Для визначення бажаного для суспільства рівня відтворення населення в даний час використовують:

- А. Брутто-коефіцієнт відтворення.
- В. Нетто-коефіцієнт відтворення.
- С. Загальний коефіцієнт народжуваності.

21. У відносних показниках вимірюється:

- А. Загальна чисельність населення.
- В. Рівень народжуваності і смертності.
- С. Загальний коефіцієнт природного приросту населення.

22. Які з зазначених факторів у меншій мірі визначають зростання народжуваності:

- А. Брачність і розлучуваності.
- В. Статеву-статеву структуру населення.
- С. Рівень життя населення.

23. Природний приріст населення визначається:

- А. Кількістю народжень за рік.
- В. Різницею між числом народжених і кількістю померлих за певний період.
- С. Різницею між чисельністю населення за попередній рік і чисельністю населення в поточному році.

24. Природний спад (депопуляція) населення спостерігається в наступних країнах:

- А. Узбекистан.
- В. США.
- С. Росія.

25. Найменша тривалість життя спостерігається у наступних країнах:

- А. Японія.
- В. Росія.

С. Ефіопія.

26. На смертність населення в найменшій мірі впливають наступні фактори:

- А. Рівень добробуту (доходів) населення і характер побутових умов.
- В. Ступінь розвитку системи охорони здоров'я.
- С. Територіальне розміщення населення.

27. Сальдо міграції - це:

- А. Загальне число перемістилися людей через кордони держави.
- В. Показник переміщення людей на території держави.
- С. Різниця між числом прибулих на будь-яку територію людей і числом вибулих з неї за певний термін.

28. Що таке демографічний перехід?

- А. Зміна типів і режимів відтворення населення в процесі суспільно-цивілізаційного розвитку.
- В. Перехід від звуженого режиму відтворення до розширеного.
- С. Збільшення чисельності населення внаслідок зростання народжуваності.

29. Які фактори мають найбільший вплив на темпи і характер демографічного переходу?

- А. Економіко-цивілізаційні - індустріалізм, урбанізація та ін..
- В. Демографічні - рівень народжуваності та смертності.
- С. Екологічні - зміна природного середовища та клімату.

30. Для якого типу відтворення характерна висока народжуваність, висока смертність, низька тривалість життя?

- А. Традиційний.
- В. Архетип.
- С. Раціональний.

31. Традиційний тип відтворення передбачає:

- А. Високу народжуваність, високу смертність.
- В. Підвищену народжуваність, трохи знижену смертність.
- С. Знижені народжуваність і смертність, велику тривалість життя.

32. Що належить до прямих демографічних втрат у війні?

- А. Загиблі на полі бою.
- В. Жертви військових дій серед цивільного населення.
- С. Зростання захворюваності, інвалідизації.

33. Які фактори в меншій мірі впливають на демографічні процеси у воєнний час?

- А. Масові військові та трудові мобілізації.
- В. Збільшення міграційних процесів (евакуації, біженці та ін.)

С. Зростання психологічної напруги людей.

34. Що відноситься до непрямих демографічних втрат у війні?

А. Зміни в віково-статевій структурі населення.

В. Зниження процесів шлюбності, народжуваності, природного приросту населення.

С. Смертність військовослужбовців від ран у госпіталях.

35. Що таке «демографічне відлуння» війни?

А. Зниження природного приросту населення в роки війни.

В. Зростання смертності серед військового та мирного населення в роки війни.

С. Демографічні деформації, породжені війною в наступних після військового поколіннях.

36. У чому особливості сучасної демографічної катастрофи в Росії?

А. Небувало стрімкі темпи падіння відтворення населення в мирний час.

В. Хвилеподібність розвитку демовідтворення.

С. Природна тенденція депопуляції.

37. Для сучасних міграційних процесів у Росії характерно:

А. Зростання імміграції з країн Азії та Африки.

В. Зростання еміграційного потоку в країни далекого зарубіжжя.

С. Зростання еміграції до країн ближнього зарубіжжя.

38. Тривалість життя чоловіків в сучасній Росії:

А. 58-59 років.

В. 64-65 років.

С. 54-55 років.

39. Які причини смертності населення стають провідними в умовах сучасної демографічної катастрофи в Росії?

А. Захворювання.

В. Отруєння алкоголем.

С. Самогубства і вбивства.

40. Демографічна політика - це:

А. Цілеспрямована діяльність державних органів та інших спеціальних інститутів у сфері регулювання процесів відтворення населення.

В. Заходи державних органів щодо розвитку системи зайнятості населення.

С. Частина соціальної політики.

41. Демографічна політика включає в себе наступні заходи:

А. Матеріальна допомога сім'ям з дітьми, молодятим і т.д.

В. Пропаганда бажаного типу демографічної поведінки населення з використанням ЗМІ.

С. Заходи щодо створення додаткових робочих місць.

42. Що таке постаріння населення?

- А. Збільшення середньої тривалості життя людей.
- В. Збільшення частки літніх і старих людей в структурі населення.
- С. Збільшення пенсійного віку.

43. У яких із зазначених країн демографічна політика спрямована на зниження народжуваності?

- А. Китай.
- В. Німеччина.
- С. Індія.

44. Які заходи можна віднести до політики допомоги жінкам у здійсненні їх двоїстої ролі?

- А. Спеціальні пільги жінкам у галузі зайнятості (робота вдома, неповний робочий час, гнучкий графік роботи і т.д.).
- В. Податкові пільги сім'ям з дітьми.
- С. Забезпечення засобами контрацепції.

45. Які фактори дозволяють компенсувати зниження природного приросту населення?

- А. Позитивне сальдо міграції.
- В. Зміна віково-статевої структури населення.
- С. постаріння населення.

46. Що не є особливостями структури смертності населення в Росії в даний час?

- А. Смертність від захворювань.
- В. Смертність у працездатному віці.
- С. Підвищена смертність чоловіків.

47. Які явища не відносяться до демографічних аспектам сучасної сім'ї?

- А. Орієнтація на малодетність.
- В. Зростання розлучуваності.
- С. Причини розлучень.

48. При якому режимі відтворення виникає необхідність виділення коштів на демографічний накопичення?

- А. При звуженому відтворенні.
- В. При розширеному відтворенні.
- С. При простому відтворенні.

49. Що відбувається у разі зниження народжуваності?

- А. Збільшуються загальні витрати на утримання людей похилого віку.
- В. Збільшуються загальні витрати на утримання дітей.

С. Знижується демографічне навантаження на населення.

50. Політика планування сім'ї включає:

А. Забезпечення засобами контрацепції.

В. Особливі пільги сім'ям у забезпеченні дитячими дошкільними установами.

С. Політика в області абортів.

VI. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Зміст ІНДЗ:

Завершена теоретично-практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь на навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, самостійних занять і охоплює декілька тем, або весь зміст навчального курсу. ІНДЗ виконується у вигляді звіту демографічного дослідження або електронної презентації на відповідну тему з курсу «Основи демографії». Система оцінювання ІНДЗ відповідає загальним критеріям навчальних досягнень студентів і становить від 0 до 30 балів.

Метою виконання ІНДЗ є закріпити теоретичні основи курсу «Основи демографії» на прикладі дослідження важливих проблемних ситуацій з суспільно-політичного життя світу й України із застосуванням методів політичного аналізу.

У процесі виконання ІНДЗ студент у відповідності до вимог повинен розкрити **основні завдання**:

- дослідити проблемні ситуації, що склалися в світі та в Україні, через призму методології соціологічно-демографічного аналізу подій;
- визначати і використовувати причинно-наслідкові зв'язки освітньо-соціальних процесів та явищ.
- проаналізувати публікації й інтернет-матеріали аналітичного характеру;
- відбирати, систематизувати та обробляти інформацію у відповідності до цілей дослідження;

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю і відповідати таким **вимогам**:

- містити поглиблений аналіз досліджуваної теми;
- містити самостійні дослідження, розрахунки, виконані на ПК;
- містити обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення досліджуваного об'єкту;
- мати належне оформлення;
- бути виконане і подане на кафедру в термін, передбачений графіком навчального процесу.

Складання і виконання робочого плану ІНДЗ

План індивідуальної роботи повинен відповідати темі дослідження, мати чітку логіку поєднання теоретично-методичної, аналітичної та конструктивної

частин. При розробці та обговоренні плану дослідження необхідно скласти поетапний календарний робочий план згідно із затвердженим на кафедрі графіком. У встановлений графіком кінцевий термін студент подає завершену індивідуальну навчально-дослідну роботу на рецензування викладачу. Невиконання графіка та систематичне відхилення від регламенту є підставою для недопущення студента до захисту індивідуальної роботи.

Після перевірки наявності всіх необхідних структурних частин ІНДЗ викладач (науковий керівник) оголошує про допуск студента до захисту. Під час захисту студент має розкрити актуальність, мету і завдання, предмет дослідження, яке він проводив. Особливе місце має бути відведене обґрунтованому порівняльному аналізу та оцінці його ефективності (рекомендується витратити не менше 70 % часу, відведеного для доповіді), ілюструючи доповідь посиланням на наочні графічні матеріали. Обсяг тексту доповіді має відповідати 5-10 хвилинам виступу. Захист індивідуальної роботи проводиться публічно на останньому індивідуальному занятті. З метою визначення рівня професійної підготовки та ерудиції в цілому студенту можуть ставитися питання.

Після захисту викладач оголошує результати і набрані бали за всі види теоретично-практичного курсу ІНДЗ. Якщо студент вчасно не здав на рецензування і перевірку індивідуальну роботу чи отримав під час захисту незначну кількість балів, то лише з дозволу завідувача кафедри може бути допущений для повторного складання ІНДЗ у встановлений навчальним планом термін. Якщо захист індивідуальної роботи не відбувся з поважних причин, то викладач може подовжити термін захисту до проведення підсумкового контролю (залік) з дисципліни «Основи демографії».

Основні етапи виконання ІНДЗ:

1. Підготовчий (теоретичний): розробка програми і плану.
2. Практичний (емпіричний).
3. Етап інтерпретації та узагальнення зібраних даних: оцінка результатів.
4. Оформлення ІНДЗ у вигляді аналітичного звіту.
5. Подання роботи на кафедру.
6. Захист ІНДЗ.

Орієнтовна структура ІНДЗ – Науково-дослідницької роботи у вигляді звіту чи електронної презентації:

- Титульний аркуш;
- План (зміст роботи із зазначенням сторінок);
- Вступ. Обґрунтування актуальності та необхідності проведення соціологічного дослідження; окреслення мети, завдання, предмету, об'єкту, гіпотези дослідження;

- Основна частина (розбита на розділи та підрозділи). У цій частині описується методика дослідження, характеристика проблеми, етапи роботи. Після цього наводяться цифрові дані у вигляді таблиць, графіків, діаграм, одержані під час дослідження. Аналіз результатів дослідження також висвітлюється в цьому

розділі, акцентуючи увагу на закономірностях, які були зазначені в ході проведення дослідження ;

- Висновки, рекомендації;
- Список використаних джерел та літератури;
- Додатки (таблиці підрахунків результатів, графік звітності, індивідуальний план);

Аналітичний звіт являє собою детальний аналіз проблеми, висновки, рекомендації. До звіту додаються різноманітні таблиці, графіки, діаграми тощо. Значна увага приділяється висновкам, які становлять $\frac{1}{4}$ частини тексту. Під час підготовки аналітичного звіту доцільно долучати максимальну кількість матеріалів. Матеріал має бути структурованим та логічно викладеним, при цьому слід використовувати чіткі, зрозумілі фрази, намагатися уникати жаргону.

Обсяг звіту має бути в межах 12-15 сторінок комп'ютерного набору (або від руки 15-18 сторінок) без списку літератури та додатків. Електронна презентація (програмне забезпечення MS Power Point) повинна складатись відповідно з 15-20 слайдів.

Усі розділи і підрозділи, що є у плані, повинні бути виділені в тексті заголовками та підзаголовками.

Текст розміщується на аркуші, обмеженому берегами: лівий – не менше 30 мм; правий – 15 мм; верхній – 20 мм; нижній – 20 мм. Текст у комп'ютерному варіанті виконується шрифтом - Times New Roman, розміром –14, міжрядковий інтервал – 1,5.

Порядковий номер проставляється праворуч у нижньому куті сторінки. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому порядковий номер не ставиться. Він проставляється на наступній сторінці далі по порядку.

Розділи або глави нумеруються арабськими цифрами, а підрозділи або параграфи – цифрою розділу і підрозділу через крапку. Наприклад, якщо розділ буде другим, то він позначається: Розділ 2: ... (далі йде назва розділу), а відповідно перший підрозділ цього розділу: 2.1. (далі йде назва підрозділу) і так далі за порядком до наступного розділу.

Список використаної літератури повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватись вимог державного стандарту. Кожен бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв творів. Бібліографічні записи повинні мати порядкову нумерацію. Посилання на літературу робляться в тексті з позначенням їх порядкового номера в списку і сторінок через кому в прямокутних дужках. Нижче подані приклади оформлення використаної літератури, яке залежить від виду джерела:

Книги

Один автор

Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. — К. : Ін-т математики, 2006. — 111с. — (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т

математики НАН України ; т. 59).

Два автори

Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. — Львів : Растр-7, 2007. — 375 с.

П'ять і більше авторів

Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. — К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. — 115 с. — (Серія «Формування здорового способу життя молоді»: у 14 кн., кн. 13).

Без автора

Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антологія / [упорядкує., ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. — К. : Грамота, 2007. — 638, [1]с.

Багатотомний документ

Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. — Житомир : Полісся, 2006.— (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]). Кн. 1 / [обл. редкол.: Синявська І. М. (голова) та ін.]. — 2006. — 721, [2] с.

Матеріали конференцій, з'їздів

Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. бюл. — К. : Асоц. укр. банків, 2000. — 117 с. — (Спецвип.: 10 років АУБ).

Депоновані наукові праці

Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. — М., 2002. — 110 с. — Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432.

Словники

Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. — 2-ге вид., оновл. — К. : К.І.С., 2006. — 138 с.

Атласи

Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт, дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт, сил України НАН України [та ін.]. — / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.]. — К.: Варта, 2006. — 217, [1] с.

Законодавчі та нормативні документи

Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. — К.: МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. — 459 с. — (Нормативні директивні правові документи).

Стандарти

Якість води. Словник термінів : ДСТУ ІЗО 6107-1:2004 — ДСТУ ІЗО 6107-9:2004. — [Чинний від 2005-04-01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — 181 с.

— (Національні стандарти України).

Дисертації

Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... доктора фіз.мат, наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. — К., 2005. — 276 с.

Автореферати дисертацій

Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 «Технологія машинобудування» / І. Я. Новосад. — Тернопіль, 2007. — 20, [1] с.

Частина книги, періодичного продовжуваного видання

Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов — основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2007. — № 1—С. 39—61.

Електронні ресурси

Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003») [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн.: <http://www.nbuu.ua/articles/2003/03klinko.htm>.

Зразок оформлення титульного аркуша звіту:

**Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України
Київський університет імені Бориса Грінченка**

**ЗВІТ
СТУДЕНТА-ДОСЛІДНИКА**

Прізвище, ім'я та по-батькові _____

Інституту _____

Кафедри _____

_____ курсу, групи _____

Про проходження індивідуальної науково-дослідної роботи з дисципліни «Основи демографії»

на тему: _____

За час з _____ по _____ 20__ р.

Дата складання звіту _____ 20__ р.

Підпис студента _____

Тематика ІНДЗ

1. Переписи населення. Особливості проведення переписів населення в Україні.
2. Демографічний вибух: причини та наслідки.
3. Демографічне старіння – об'єктивно зумовлений природний процес.
4. Динаміка шлюбності в Україні в 21 ст.

5. Міграційні процеси: українські реалії.
6. Зміни вікової структури населення України за останній час.
7. Депопуляція в Україні: чинники, наслідки, перспективи.
8. Моніторинг демографічної політики в країнах Європейського Союзу.
9. Демографічна політика України: сьогодення і майбутнє.
10. Потреба в дітях як соціальна категорія.
11. Демографічні наслідки еміграції та імміграції в Україні.
12. Діаспора і асиміляція українців за кордоном.
13. Розлучуваність: чинники, наслідки, перспективи.
14. Співжиття: форми, тенденції, наслідки, перспективи.
15. Регіональні особливості демографічної політики України.
16. Система пенсійного забезпечення та її зв'язок з демографічними процесами.
17. Прогнозування народжуваності та смертності в Україні.
18. Зміна чисельності населення України: стан, проблеми, наслідки.
19. Тенденції старіння шлюбності сучасної України.
20. Зміни процесів народжуваності в Україні і в світі.
21. Тенденції ранньої чоловічої смертності українців і шляхи боротьби з нею.
22. Соціальні підліткові відхилення та їх вплив на популяцію нації.
23. Студентство, шлюб, дітонародження: сучасні тенденції.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Розглядаючи загальну професійну підготовку студентів як цілісний процес формування системи загальних знань, умінь і навичок, слід виділити комплексний критерій, який дає цілісну характеристику рівня загально-професійної підготовки майбутніх фахівців. Показниками системності знань студентів можуть бути: рівень засвоєння основних ідей, положень, понять, фактів у сфері демографії; рівень теоретичного осмислення способів організації практичної професійної діяльності; рівень оперування теоретичними знаннями, використання їх в практичній діяльності; рівень розвитку інтересу до теорії відтворення населення.

Формування знань, умінь і навичок здійснюється в основному в процесі діяльності (пізнавальної і практичної), їх якість перебуває у прямій залежності від характеру діяльності. Можна виділити 4 рівні загально-професійних знань, умінь і навичок студентів: **репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний, творчий.**

Репродуктивний рівень характеризується діяльністю (пізнавальною і практичною) відтворюючого характеру: відтворення основних теоретичних положень, опис фактів на основі емоційного сприймання без глибокого розуміння зв'язків, що існують між ними, виникнення інтересу до нових фактів та їх пояснення, виконання окремих дій згідно зі зразком, слабка кореляція практичних дій з теоретичними знаннями, наслідування наставника (науковий керівник, демограф).

Репродуктивно-творчий рівень характеризується засвоєнням основних

ідей і понять, теоретичним осмисленням та аналізом окремих фактів і явищ, деяких функцій та способів діяльності демографа, умінням підтверджувати теоретичні положення фактами практичної діяльності, виконанням частково-пошукових практичних дій в типових ситуаціях.

Творчо-репродуктивний рівень характеризується осмисленням основних ідей, системи предметних понять в сфері демографії, умінням встановлювати внутрішньодисциплінарні зв'язки, систематизувати факти, теоретично осмислювати систему методів і прийомів роботи демографа і окремих дій власної професійної діяльності, застосовувати теоретичні знання при розв'язанні типових завдань в демографічній практиці, розвитком інтересу до самостійного пошуку ефективних шляхів розв'язання професійних завдань, свідомим оволодінням системою взаємопов'язаних дій, самостійним визначенням власної діяльності з врахуванням конкретних умов, виконанням практичних дій в нестандартних ситуаціях.

Творчий рівень характеризується глибоким осмисленням системи демографічній та міжпредметних понять, умінням теоретично аналізувати факти і явища в сфері демографії, аналізувати та проектувати способи своєї професійної діяльності, застосовувати теоретичні знання в нових ситуаціях, знаходити творчі вирішення практичних задач, шукати інноваційні способи роботи тощо.

Критерії оцінювання ІНДЗ:

№ п/п	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Складання плану ІНДЗ	1
2	Обґрунтування актуальності проблеми, формулювання мети, завдань, об'єкту, предмету, методу дослідження та висунення гіпотези	5
3	Відповідність змісту планові та темі ІНДЗ	1
4	Критичний аналіз суті та змісту викладу підготовчого (аналітичного) етапу дослідження	3
5	Виклад фактів, ідей, основних понять дослідження в логічній послідовності	3
6	Достовірність, об'єктивність матричного класифікатора. Наявність таблиць, графіків, діаграм	5
7	Доказовість висновків, обґрунтованість власних практичних рекомендацій, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4
8	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки, список використаних джерел та літератури)	4
9	Позитивний захист роботи	4
Разом		30 балів

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	21-30	Відмінно
Достатній	11-20	Добре
Середній	6-10	Задовільно
Низький	0-5	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Основи демографії».

СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№	Вид діяльності	Кількість балів
<i>1</i>	<i>Усна відповідь на семінарському занятті</i>	<i>0-10 (разом 0-60)</i>
<i>2</i>	<i>КМР</i>	<i>0-25 (разом 0-50)</i>
<i>3</i>	<i>Самостійна робота</i>	<i>0-5 (разом 0-40)</i>
<i>4</i>	<i>ІНДЗ</i>	<i>0-30</i>
<i>5</i>	Підсумковий бал	<i>0-180</i>
<i>6</i>	Коефіцієнт	<i>0,33</i>
<i>7</i>	<i>ПМК</i>	<i>0-40</i>

В балах		За шкалою ECTS	
79-88	відмінно	90-100	A
66-78	добре	82-89	B
		75-81	C
53-65	задовільно	69-74	D
		60-68	E
52 і нижче	незадовільно	35-59	FX
		1-34	F

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. Основи демографії. Робоча навчальна програма. /Укл. Купрій Т.Г.– К.: Видавництво «Університет» КУ імені Бориса Грінченка, 2012. – 45 с.
2. Опорні конспекти лекцій,
3. Навчальні посібники, підручники, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації з курсу «Основи демографії».
4. Плани семінарських занять та завдання для самоконтролю;

5. Питання до модульних контрольних робіт та питання до заліку.
6. Наочний роздатковий матеріал у вигляді таблиць та схем, діаграм, графіків; є у електронному варіанті;
7. Тексти праць мислителів попередніх поколінь та сучасників, законодавчо-нормативні акти, статистичні дані (наявні у читальній залі та у електронному варіанті).

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ 3 «Основи демографії»

1. Об'єкт і предмет демографії. Специфіка демографічного підходу до вивчення населення.
2. Демографія та її місце в системі наук про суспільство.
3. Основні демографічні методи.
4. Основні етапи розвитку демографічного знання.
5. Система демографічних наук.
6. Джерела даних про народонаселення. Поточний облік та перепис населення.
7. Основні джерела демографічних даних. Демографічні процеси і структури.
8. Основні поняття і показники демографії.
9. Методи демографії. Покоління і когорти.
10. Подання про демографічні коефіцієнти і таблиці.
11. Поняття і типи відтворення населення.
12. Природний рух населення. Співвідношення народжуваності та смертності. Зміни чисельності та складу населення України. Депопуляція.
13. Війни як фактор демографічних змін.
14. Ступінь впливу окремих факторів на інтенсивність народжуваності в Україні. Смертність та її зв'язок з умовами життя.
15. Тривалість життя. Поняття демографічного постаріння населення, його прямі і непрямі наслідки.
16. Тривалість життя як показник якості життя суспільства в цілому.
17. Демографічні тенденції розвитку сім'ї.
18. Шлюбність і розлучуваність: зміна кількісних показників. Причини збільшення кількості розлучень.
19. Сім'я і народжуваність. Фактори переходу до малодітності сімей.
20. Регіональні та етнічні відмінності показників народжуваності.
21. Поняття і види міграції населення. Основні міграційні потоки.
22. Економічні та соціальні наслідки міграційних процесів.
23. Сутність і цілі демографічної політики.
24. Заходи демографічної політики та показники її ефективності.
25. Економічні аспекти зростання населення.
26. Особливості демографічної політики в розвинених державах і країнах.
27. Демографічна катастрофа в Україні і необхідність нової демографічної політики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Дорошенко Л.С. Демографія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: МАУП, 2005. — 112 с.
2. Заставний Ф.Д. Географія України. — Львів: Світ, 1994. — 472 с.
3. Копылов В.А. География населения. — М.: Маркетинг, 1999. — 124 с.
4. Полтавська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. — К.: ТОВ “Видавництво “Мапа”, 2004. — 20 с.
5. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис. Вид. 2-ге, доп. і перероб. За ред. К.О. Маца. — Полтава: Полтавський літератор, 1998. — 336 с.
6. Пономарьов А.П. Українська етнографія. — К., 1994. — 325 с.
7. Прибиткова І.М. Основи демографії: Посібник для студ. гуманітарних і суспільних фак. вузів. — К.: АртЕк, 1995. — 256 с.
8. Система знаний о народонаселении / Под ред. Д.И. Валентя. — М.: Просвещение, 1991. — 255 с.
9. Современная демография: Учеб. пособ для студ. / Под ред. А.Я. Кваши, В.А. Ионцева. — М.: МГУ, 1995. — 269 с.
10. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник / За ред. О.І. Шаблія. — Львів: Світ, 2000. — 680 с.
11. Стеценко С.Г. Демографічна статистика з основами демографії: Підручник для студ. вузів. які навч. за освітньо-професійною програмою бакалавра зі спеціальності “Економічна статистика”. — К.: Вища школа, 2005. — 415 с.
12. Шувалов Е.Л. География населения: Учеб. пособ. для студ. геогр. спец. ин-тов. — М.: Просвещение, 1977. — 160 с.

Додаткова рекомендована література:

1. Апанасенко Г.Л. Як зупинити депопуляцію в Україні // Науковий світ. — 2005. — №11. — С. 2-5.
2. Баздырев К. Простое уравнение: муж + жена = семья. — М.: Статистика, 1981. — 112 с. (Популярная демография).
3. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: Посібник. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. — 688 с.
4. Біляцький С. Зростання населення: зайві роти чи потрібні робочі руки? / С. Біляцький, А. Хахлюк // Політика і час. — 2006. — №5. — С. 61-65.
5. Бобров Л.В. Поговорим о демографии. — М, 1974. — 263 с.
6. Бойко В.В. Малодетная семья: социально-психологический аспект. — М.: Мысль, 1988. — 239 с.
7. Волков А.Г. Семья — объект демографии. — М.: Мысль, 1986. — 271 с.
8. Георгиади М. Сколько людей выдержит Земля? // Знание-сила. — 2006. — №5. — С. 69-72.
9. Говако Б.И. Студенческая семья / Ред. Э.К. Васильева. — М.: Мысль, 1998. — 158 с. — (Популярная демография).

10. Демографическая политика / Под ред. В.С. Стешенко, В.П. Пискунова. — М.: Статистика, 1974. — 211 с.
11. Демографічний розвиток Європи на сучасному етапі // Краєзнавство. Географія. Туризм. — 2004. — №40. — С. 1-7.
12. Дмитриев А.В. Конфликтогенность миграции: глобальный аспект // Социологические исследования. — 2004. — №10. — С. 4-13.
13. Дробишевська Т. Політика розвитку міст в Україні: ідеологія і структура // Економіка України. — 2006. — №8. — С. 48-52.
14. Зайцева Н. Страны Северной Африки: конец демографической революции на пороге XXI века? // Азия и Африка сегодня. — 2004. — №10. — С. 48-53.
15. Капица С. Глобальная демографическая революция // Международная жизнь. — 2005. — №11. — С. 91-105.
16. Ковтун В.В., Степаненко А.В. Города Украины. — К.: Вища школа, 1990. — 287 с.
17. Кульчинський С. Демографічні втрати України в ХХ столітті // Дзеркало тижня. — 2004. — №39. — С. 21.
18. Максаковский В.П. Воспроизводство населения зарубежной Азии // География. — 2003. — №43. — С. 19-21.
19. Максаковский В.П. Демографический взрыв и демографическая политика в Индии // География. — 2003. — №45. — С. 20-22.
20. Мальтус Т.Р. Дослідження закону народонаселення, або погляд на те, як він впливав і як впливає нині на людське щастя з оглядом наших перспектив на майбутнє усунення або пом'якшення спричинюваного ним зла / Упоряд. та авт. передмови Д. Вінч. — К.: Основи, 1998. — 535с.
21. Масляк П.О., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу. — К.: Лібра, 1996. — 328 с
22. Надьон О. Міжнародна жіноча міграція: соціальний та правовий аспекти // Право України. — 2004. — №3. — С. 29-33.
23. Население Украины: размещение и оценка его миграционной подвижности // Український географічний журнал. — 2005. — №4. — С. 23-29.
24. Нудельман В. Прогнозування розвитку міст // Краєзнавство. Географія. Туризм. — 2004. — №11. — С. 4-7.
25. Осколкова О. Планирование семьи в странах Азии и Африки / О. Осколкова, А. Кушелева // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — №2. — С. 84-90.
26. Основы теории народонаселения / Под ред. В.И. Валентей. — М.: Мысль, 1986. — 375 с.
27. Пивоваров Ю.Л. Городские системы: исходные понятия, эволюция, перспективы // География в школе. — №6. — 2001. — С. 11-27.
28. Пирожков С.І. Демографічний розвиток України: сучасне та майбутнє // Вісник НАН України. — 2006. — №1. — С. 59-64.
29. Пресса Р. Народонаселение и его изучение // Демографический анализ. — М.: Просвещение, 1976. — С. 10-19.

- 30.Рогожин О.Г. Демографічні перспективи українського села: Іст. передумови, регіон. аналіз і моделювання / Ін- т проблем нац. безпеки. — К., 2004. — 296 с.
- 31.Романюк М. Вплив міграційних процесів на етнічну структуру населення // Етнос і культура. — 2003. — №1. — С. 25-31.
- 32.Руткевич М.Н. Воспроизводство населения и социально-демографическая ситуация в России // Социологические исследования. — 2005. — №7. — С. 22-30.
- 33.Система знаний о народонаселении. — М.: Просвещение, 1976. — С. 12-23.
- 34.Слука Н.А. Крупнейшие мегалополисы в развивающихся странах / Н.А. Слука, И.И. Попов // Краснзнавство. Географія. Туризм. — 2006. — №23-24. — С. 23-29.
- 35.Соціально-економічна географія світу / За ред. Кузика С.П. — Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. — С. 98-105.
- 36.Стадник О.Г. Густота населення світу, окремих країн і регіонів // Географія: науково-методичний журнал. — 2004. — №22. — С. 3-7.
- 37.Стадник О.Г. Природний рух населення // Географія: науково-методичний журнал. — 2005. — №21. — С. 9-13.
- 38.Сучасна демографічна ситуація України // Економіка в школах України. — 2005. — №4. — С. 28.
- 39.Тархов С.А. Население Украины. Итоги переписи 2001 года // География. — 2003. — №43. — С. 4-11.
- 40.Україна. Верховна Рада. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: Закон України // Голос України. — 2004. — №70. — С. 20-28.
- 41.Чисельність наявного населення України (На 1 січня 2000 р.) / Держ. комітет статистики України; Управління статистики населення. — К., 2000. — 110 с.
- 42.Чорний С.М. Українці в Євразії: Чисельність і розміщення за переписом 1897-1990 рр. / Ред. В. Наулка. — К.: Голов. спеціалізована ред. л-ри мовами нац. меншин України, 2002. — 181 с.: портр., карти. — (Українці в світі).
- 43.Шишков Ю. Демографический переход и экономический рост // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — №8. — С.3-10.
- 44.Шишков Ю. Рост человечества — виден ли свет в конце туннеля? // Наука и жизнь. — 2004. — №8. — С. 2-8.
- 45.Шишков Ю.В. Прекратится ли рост человечества? // Биология в школе. — 2005. — №7.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

за вимогами кредитно-модульної системи

Укладач: Купрій Тетяна Георгіївна, к. і. н., ст. доцент кафедри філософії, Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ. Робоча навчальна програма / Укладач Купрій Т.Г. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012 – 45 с.